

דרשה לליל ראשון של ראש השנה תשס"ט:

מאת: ג'ק גילרון

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

אתם בוודאי חושבים שאני מבולבל לגמרי לגבי לוח העברי - אבל בו נתייחס לשאלה הזאת ברצינות בכמה מישורים:

אפשר להשיב בתשובת התם - "זהו ראש השנה" ראשיתה של השנה החדשה הבא עלינו לטובה. אבל מה לגביו עושה אותו ראש השנה? לפי המקרא זהו היום הראשון של החודש השביעי - אז למה ראש השנה? הרב מנחם ליבטג ברישומיו על ראש השנה מדגיש את ההיבט של תקופת השנה החקלאית - סוף השנה הקודמת עם איסוף יתרת פרות האילן והשדה, ותחילת השנה החקלאית עם פתיחת עונת הגשמים - דבר שבחברה אגררית יכול לחרוץ גורלות - עם יהיה שובע ואם לאו. היום בארץ שלנו הייתי אומר שזה עדיין יכול לחרוץ גורלות לפי ניתוח של עמית שלי ד"ר יוסי דרייזין כאשר בשנה שעברה ירדו רק שני שלישי של הממוצע רב שנתית של גשמים ואנו צרכנו כל כך הרבה מים שגם הכינרת וגם האקוויפרים של החוף וההר הגיעו לקווים שחורים (קו שמתחתיו שאיבה יגרום לנזק בלתי הפיך). עוד שנה כזאת ורשות המים יצטרך להחליט בין איסור כליל על שימוש במים שפירים לחקלאות עם כל המשתמע מכך והקצבת מים לתושבים ולתעשייה.

ראש השנה הוא הצוהר לעתיד הבלתי נודע של הכלכלה ומאורעות של הימים האחרונים בעולם הגדול - במקרה או שלא במקרה - רק מדגישים את זה. אבל הוא לא רק הצוהר לעתיד בחיים הכלכליים של האומה. הוא הבלתי נודע עבור העולם והבלתי נודע עבור היחיד. הד"ר רחל רמן, היא רופאה ויועצת המטפלת שנים בחולים סופניים וכרוניים. בספרה "ברכות סבי" היא מביאה את הלקח הזה מביטוי שאומרים הרבה יהודים שומרי מסורת שעל כל תכנית או פגישה שהם קובעים מוסיפים את הנוסחה "אם ירצה ה'". מה שזה בא להביע זה שגם שנתכנן ונזהר וניערך כמה שנוכל, לא הכל בשליטתנו. בראש השנה אנו חוגגים ומודים בזה בצורה הגלויה והמופגנת ביותר שאנו מכריזים "ה' מלך". לא אנחנו - בני אדם, אלא ה'. אז כאשר אנו מודים שהעתיד בלתי נודע ומלא אי-ודאות, עולה השאלה האם אנו רוצים ששנה הבאה תהיה שונה משנה הקודמת? אולי עדיף לקבל עוד שנה כמו זאת שהייתה, כי לפחות אנו מכירים את תחלואיה. הפחד מן הבלתי נודע יכול לגרום לנו להתחפר בתבניות התנהגות כלפי אחרים, בהרגלים אישיים לא ראויים ובאטימות - כמו בשיר הישן של Simon And a rock feels no pain - and Garfinkle.

נעמי רמן במקום אחר בספר שלה מביאה את דבריה של אישה עם סרתן שהתפשטה בגופה שאמרה שמחלתה הביאה אותה להכרה שאנשי העולם מתחלקים לשתי קבוצות - אלה שחיים ואלה שרק פוחדים. אני יכול להעיד על עצמי שלפעמים אני משתייך לקבוצה השנייה עם כל המחיר הכבד הכרוך בכך.

אבל אם אין שליטה בגורל שלנו, האם זה לא הגיוני לפחד? לא. תפילת "ונתנה תוקף" נותן לנו גישה אחרת לאי-ודאות הקיצונית שיש במצב האנושי. אחרי שתפילה זאת מונה בשצף-קצף כל הגורלות ותעתועים שיכולים להתחולל בחיי היחיד - שלא בשליטתו - התפילה מפסיקה ופוסקת:

ותשובה,

ותפילה,

וצדקה

מעבירים את רוע הגזרה.

בעצם ונתנה תוקף בא להשיב על השאלה: מה ישתנה מן הלילה הזה ואילך, עם התשובה: מה נשתנה מן הלילה הזה ואילך!

כדי להבין לעומק כדאי שנתעכב על כל ביטוי וביטוי פה:

מעבירים את רוע הגזרה. בפירוש מפורסם לביטוי הזה יש שמקפידים: "מעבירים את הגזרה" לא כתוב כאן אלא "מעבירים את רוע הגזרה". כמו שכבר הזכרתי - לפעמים החיים שמים אותנו במצבים שאין לנו שליטה עליהם, ובל כורחנו נצטרך להתמודד איתם - אובדן של קרוב משפחה, מחלה, אכזבה בקריירה כתוצאה מגורמים שלא בשליטתנו. אך בכל זאת נוכל

להעביר את רוע הגזרה. ז"א בצורה שבו נחליט איזה משמעות לתת למצבים ובצורה שנחליט להתמודד עם אותם מצבים נוכל למנוע שיצמח מהם רוע מיותר – של מרירות, של כעס, של התנכלות באחרים בגלל האומללות שאנו עלולים להכניס את עצמנו לתוכה בגלל הנסיבות.

אז איך מעבירים את רוע הגזרה?

תשובה – אנו בדרך כלל מבינים תשובה כחזרה מן הדרך הרעה אל הדרך הטובה, אבל תשובה היא גם התגובה לשאלה – העיסוק בתשובה רק יכול לבוא מן הנכונות לשמוע את השאלה – הנכונות לשמוע (תזכור שעיקר המצוה של ראש השנה היא לשמוע קול שופר). לשמוע זה לא קל זה אומנות, לשמוע את הקול דממה דקה בתוכנו ששואל אם אנו באמת נאמנים לערכים שנשבענו להם: רמן ממשיך בספר שלה על זה שאנו לפעמים חיים בניגוד למהותנו הפנימית. הדבר הזה גורם לנו מצוקה לא קטנה. הפער הזה בין האני ה"ציפור הנפש" שלנו לבין הצורה שבו אנו נותנים לשגרה, לציפיות של אחרים סביבנו לקחת אותנו רק נופלת במצבי קיצון, שהחיים שלנו או שהכרנו עד כה עומד מנגד וכל הדברים שחשבנו הם בטוחים הם לא. לפעמים רק אז אנו בוחרים לחיות הנשמה שלנו.

, לשמוע קול בן או בת זוג גם שלא קל כשצריכים לקבל את הכאב ואת הכעס שהם לפעמים מביעים. לשמוע באמת לפעמים יכול להיות חוויה מכאיבה (עמוס אמר היתקע שופר בעיר ועם לא יראה?). אבל לא לשמוע זה להיות כמו האבן בשיר של Simon and Garfunkle. עד כדי כך שאלהים בנבואתו הראשונה לישיעיהו מאיים לכפות על העם חרשות מוסרית שיכול להוביל לאובדן.

גם בקהילה שלנו יש צורך לשמוע אחד לשני, להאזין לאכזבות לצעקות, לצרכים של השני, רק בצורה כזאת אנו יוצרים קהילה אמיתית.

ותפילה: מהי התפילה? יש למילה תפילה גם את השורש "פילל" איזה התבוננות שאמור להביא אותנו להבנה ולהחלטה איזה משמעות לתת לחוויות שלנו לקולות שאנו שומעים מן הסובבים אותנו וגם מן הקול שעולה מתוכנו. זהו התבוננות שאמור לעזור לנו לדעת איזה תפנית לקחת בתשובה שלנו.

אבל המשמעות הפשוטה היא תפילה לאלהים – שאפשר להבין ממנו ההכרה במגבלות שלנו כבני אדם והושטת יד למעלה ל"עזרה מן השמים". אבל צריך להבין את המשמעות המטפורית. אנו צריכים להיות ער לכח בעולם שעוזר לנו להמשיך גם ברגעים הקשים. לפעמים אנו רוצים כל כך לשלוט בחיים שלנו שאנו בזים לחולשות שיש בתוכנו לחסרים שיש בתוכנו ואנו אומרים לעצמנו נסתדר, נתגבר ולא מוכנים לבקש את העזרה גם כשהיא מושטת. לקבל את המילה האוהב, את הליטוף את התמיכה. ד"ר רמן מספרת שנכונותנו לקבל את האנושי את החסרים שיש בתוכנו, את צרכנו לרחמים מפתח בנו גם את היכולת להטות חסד לסובבים אותנו.

לשמוע את קול מלאך האלהים בכל צורה שיופיע. מחר נשמע את הסיפור על הגר, שהיא תועה במדבר עם בנה, ושולחת את הבן שלה תחת אחד השיחים, ואומרת "אל אראה במות הילד". אבל היא מרימה את קולה בבכי. ואלהים שומע את הנער. המלאך מראה לה את הבאר שמחיה את בנה ואותה, והם ניצלים. הבאר לא היה שם כל הזמן? אבל בייאווה לא יכלה הגר לראות אותה. בבכי שלה אלהים מעורר אותה גם לשמוע את קול הנער להשקותו ולהחזיק ידה בו. אותו באר יכונה "באר לחי רואי" – קשה לתרגם – הרואה אותי נותן לי באר לחיים. לפעמים שאנו תועים אנו צריכים גם לשמוע את הקול שבא מבחוץ להרגיש את היד שמושט מן העבר השני את החיבוק שלפעמים אנו אפילו לא יודעים איך לבקש אותו.

אחד הביטויים של תפילה הוא ל"בקש רחמים": שורש המילה של רחמים הוא רחם, הרצון שלנו להרגיש בזרועות אמנו – "כולנו ילדים של החיים".

"צדקה"

זה מביא אותי למרכיב האחרון במתכון של ה"ונתנה תוקף": צדקה – התחושות ותהליכי הנפש לא מספיקים בפני עצמם. התחושות של חוסר שליטה ואי-השלמות שבתוכנו לא אמור לשתק אותנו. הם אמורים להביא אותנו לפעולות, של נתינה לזולת, של הקשבה לזולת. יש פירוש חסידי של הפסוק: "סור מרע ועשה טוב" אל תשאר ההתבוננות אובססיבי ברע שעשית, פנה ממנו ועשה טוב! לפעמים הנתינה הזאת הוא בממון – אחד המשמעויות יום-יומיות של המילה צדקה. אין לזלזל בה, הפעילות בקהילה הזאת ובהרבה מפעלי נתינה לא

יכולים להתקיים בלי אמצעים פיזיים ממשיים – ויש לקהילה שלנו את הצרכים הללו כמו שלמוסדות אחרים העוסקים בשרות ובעזרה. זה מאפשר לנו לתת עזרה לאנשי הקהילה בעת מצוקה כלכלית, להגדיל בעשייה חינוכית ולפתח קהילה תומכת רוחנית ונפשית. אבל זה לא יכול להסתפק בזה. צדקה זה גם בגוף ובנפש ולא רק בממון. בשנה האחרונה אני ער להתעוררות מטעם חברי קהילה שמתוך כל מיני סיבות ונסיבות ראו את עצמן כערים זה לזה והחליטו לשמוע את הקשיים וצרכים אחד של השני ולהתנדב בכל מיני צורות. מי בעזרה לחולים, מי בניחום אבלים, מי בלהשתמש כאוזן קשבת ולשמוע שחבר קהילה אחרת שוטח בפניו את מצוקותיו, מי בלימוד ובהוראה לעזור לנו לצבור כוח רוחני ונפשי. בזה אני מרגיש איך הקהילה שלנו מתחזקת. הרבה מכם שמתנדבים יצאו מתוך חויה אישית – מחווית התשובה והתפילה ויצאתם לצדקה. אנו מחזקים את ידיכם ומזמינים עוד מכם להצטרף!

לפעמים בחיים אנו יכולים לשמש כמענה לתפילות של האחר. בקהילה אמיתית כך צריך להיות וכך אני מקווה שבקהילה שלנו נוכל להיות יותר בשנה החדשה שנפתחת לנו הלילה. כך כותבת נעמי שמר ז"ל בשירה בראש השנה:
בראש השנה בראש השנה,
ליבנו עונה בתפילה נושנה
שיפה ושונה תהה השנה
אשר מתחילה לה היום
נעמי שמר כותבת עם תקווה – "יפה ושונה"

אם נצטייד באופטימיות שלה ובפתיחותה לשמוע לחדש שהחיים יכולים להביא, אם נראה ב"חדש" שמסמל ראש השנה גם את יכולתנו להשתנות והזדמנות לחיים, אז באמת "יפה ושונה תהה השנה אשר מתחילה לה היום."

לשנה טובה תכתבו ותחתמו אתם וכל בית ישראל